

NFT: Nový nástroj spekulantů v umění

Digitální tokeny NFT se staly a jsou jedním z největších hybatelů v uměleckém odvětví za poslední dekádu. Jaká jsou však s nimi spojena rizika?

Blockchain, kryptoměny, decentralizované financování, web3 anebo NFT – to jsou pojmy, které v poslední době v odborných kruzích významně rezonují a zcela nepochybně představují další krok v technologickém rozvoji celé společnosti. Právě poslední zmiňovaný pojem je aktuálním předmětem zájmu v kryptosvětě, a to nejen jako jeden z dalších instrumentů k investování či spekulaci.

Co to však NFT vůbec je? Jaký je vztah autora podkladového díla, jeho digitální reprezentace a držitele NFT? Jaká rizika jsou s tímto typem nástroje spojena? To vše se dozvíte níže v našem článku.

NFT, jeho povaha a vznik

Ve světě blockchainu¹ můžeme nalézt nejčastěji dva typy tokenů. Zastupitelné, kterými jsou například kryptoměny (bitcoin můžeme libovolně směnít za jiný bitcoin)², a nezastupitelné neboli NFT. Ty lze nejjednodušeji definovat jako jedinečný (nezastupitelný) certifikát zapsaný na blockchainu „napojený“ na konkrétní

podkladové dílo (například obrázek, sběratelskou kartu či píseň). Tento zápis neboli certifikát se skládá z metadat, která osvědčují existenci určitých práv držitele k danému předmětu (převážně existenci vlastnických práv k digitální kopii podkladového díla). Takový certifikát, a obecně i NFT, lze z pohledu práva označit jako nehmotnou movitou věc, se kterou její vlastník může libovolně nakládat.

Jaké předměty však mohou sloužit jako podkladové dílo pro NFT? Nejjednodušším případem je samozřejmě existence fyzického díla, které se následně zdigitalizuje a formou NFT se zapíše na blockchain; nicméně NFT může vzniknout i bez existence hmotného (fyzického) substrátu, tedy z nehmotné věci.

Podmínkou nutnou pro vznik NFT je však vždy existence blockchainové sítě umožňující provádět zápis a transakce i s NFT. V současné době jsou NFT vytvářeny na základě standardu ERC-721 vytvořeného pro blockchain Ethereum. Při tvorbě, neboli mintingu, určuje tvůrce základní vlastnosti NFT. O vzniku tohoto typu tokenu je následně vytvořen záznam v blockchainové síti – je vydán certifikát o zápisu.³

Nositelem práv duševního vlastnictví k podkladovému dílu zůstává i nadále stále autor původního díla. Pokud tedy neexistuje právní vztah k podkladovému dílu, pak lze NFT označit maximálně za věc odvozenou.

¹ Blockchain lze chápat jako určitý druh speciální distribuované DLT databáze, tzv. peer-to-peer sítě. Tato síť je principiálně unikátní v tom, že není řízena centrální autoritou, naopak správa a provoz vykonávají decentralizovaně samotní uživatelé (tzv. uzly = vlastníci kopií daného blockchainu).

² Zastupitelné věci definuje v § 499 zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³ V závislosti na typu zvolené burzy mohou být účtovány poplatky např. za tvorbu (autentizaci účtu), zalistování NFT do nabídky anebo při prodeji NFT – jedná se o tzv. gas fees.

Samotné NFT obsahuje pouze základní informace o vlastníkovi, identifikaci a umístění předmětného díla.⁴

Autorství vs. vlastnictví

V rámci tvorby a obchodování s NFT vstupují do základní rovnice tři subjekty, a to:

- vlastník podkladového díla,
- autor podkladového díla a
- vlastník NFT.

Pokud je vlastník podkladového díla zároveň jeho autorem (například tím, že daný obrázek namaloval nebo vytvořil), může bez problémů vytvořit i NFT a dále s ním jakkoli disponovat. Pokud však NFT vytvoří osoba, která není vlastníkem podkladového díla ani jeho autorem a ani nemá dostatečná smluvní oprávnění, může vzniknout zásadní problém. Původní autor totiž může požadovat po provozovateli příslušných burz stažení neoprávněně vytvořeného NFT z jejich nabídky, a to dokonce i v případě, kdy už někdo toto NFT od prodávajícího na burze koupil.⁵

Dále je vhodné upozornit, že v praxi vlastník NFT není obvykle bez dalšího osobou oprávněnou podkladové dílo jakkoli užívat. Vlastník NFT proto nemůže ani zakázat vytváření kopií podkladového díla nebo NFT, případně není schopen omezit jejich jiné užití. Pouhé zakódování informace o vlastníkovi NFT tedy neznamená, že je zároveň i oprávněným subjektem k autorským právům k podkladovému dílu. Jedná se totiž o dva zcela odlišné instituty. Nositelem práv duševního vlastnictví k podkladovému dílu zůstává i nadále stále autor původního díla. Pokud tedy neexistuje právní vztah k podkladovému dílu, pak lze NFT označit maximálně za věc odvozenou (formu derivátu).

Převod práv k NFT na jinou osobu je proto nutné ošetřit prostřednictvím smlouvy, v níž si strany zároveň určí podmínky převodu, včetně licenčních oprávnění, možnosti komerčního užití podkladového díla apod. Pro úplnost uvádíme, že tyto smlouvy mají obvykle elektronickou formu a jsou podepisovány prostým elektronickým podpisem. **Otázku** jurisdikce práv autora pak není předmětem tohoto článku, ale vystačila by spíše na samostatnou publikaci.

Kde se nacházejí podkladová díla z NFT

Digitální předměty mohou být v NFT uloženy třemi různými způsoby:

- obojí na stejném blockchainu („*on-chain*“ – téměř se nevyužívá);

- dílo a NFT na jiném blockchainu nebo v decentralizovaném úložišti; nebo
- dílo na úložišti mimo samotný blockchain („*off-chain*“ – nejčastější případ).

Tyto různé mechanismy ukládání přinášejí pro NFT různá rizika. Pokud není umělecké dílo uloženo s NFT na stejném blockchainu, existuje možnost, že se vazba mezi NFT a uměleckým dílem přeruší a NFT se stane bezcenným. Jenže uchovávání děl a NFT na stejném blockchainu se příliš nevyužívá, protože samotné dílo a jeho přenos u každé transakce (včetně zápisu do blockchainové sítě) by extrémně zvyšovalo finanční náklady. Se snahou snížit poplatky za vedení blockchainové sítě jsou tak jednotlivá díla ve valné většině případů nahrávána právě na „*off-chain*“ serverech.

Co lze se zakoupeným NFT vše dělat?

Pokud vytvoří NFT z autorského díla samotný autor, může sám rozhodnout o tom, zdali kupujícímu NFT udělí nějaká práva vztahující se k podkladovému dílu, či nikoli.

Pokud jsou tvůrce NFT a autor díla rozdílné osoby, je tvůrce NFT omezen právy, která získal od původního autora (situaci, kdy by došlo ke vzniku NFT neoprávněně, nebudeme v této části rozebírat).

Při nákupu NFT lze problémy spojené s autorskoprávními předpisy přinejmenším minimalizovat, jelikož je samotný nákup zpravidla doprovázen smluvními podmínkami, a to ať už podmínkami vytvořenými samotným autorem nebo podmínkami tržišť, na nichž se tyto NFT nabízejí.

Rozdíly v udělování práv lze uvést například na dvou nejznámějších typech NFT – Bored Ape Yacht Club a CryptoPunks. První typ uděluje držiteli NFT licenci k užití podkladového aktiva i pro komerční užití. Tvůrce CryptoPunks, společnost Larva Labs, však oproti tomu ke svým NFT nepřipojuje téměř žádná práva duševního vlastnictví a licence umožňuje používat NFT jen pro „*osobní a nekomerční použití*“. Držitel CryptoPunks tedy na rozdíl od držitele Bored Ape Yacht Club nemá právo vytvořit a prodávat vlastní trička s jeho vlastním avatarem CryptoPunks.

Úskalí NFT

S NFT je však spojena celá řada rizik, která mohou způsobit až úplnou bezcennost tokenu. I přestože se v současnosti jedná především o neregulovaný sektor a velká část rizik je spíše právní (praktické) povahy, lze nalézt i celou řadu právních úskalí.

Další potíží může být i to, když neexistuje záruka, že obsah NFT na daném odkazu zůstane stejný po celou dobu. Provozovatel úložiště totiž může soubor kdykoli nahradit něčím jiným, což může způsobit i zásadní změnu ve významu a hodnoty daného NFT.

Prvním problémem je situace, kdy se uživatel připojuje ke své kryptopeněženke (v níž má uložené dané NFT) pokaždé z jiného serveru (lokalce). Některé americké servery mohou zobrazovat evropským návštěvníkům odlišná data, případně neukazovat obsah žádný, pokud jejich stránky nesplňují požadavky evropské legislativy. To se dělo například po zavedení účinnosti nařízení GDPR.

Mnoho umělců se již setkalo s tím, že jejich díla zveřejněná na online platformách (například DeviantArt) někdo nelegálně stáhnul a následně z nich vytvořil NFT. Ačkoli již některé platformy umožňují monitorovat veřejné blockchainy a tržišť třetích stran a na případné zneužití autory samy upozorňují, proces ochrany zde nekončí. Po obdržení upozornění musí autor podat žádost o stažení na tržišť zveřejňující dané NFT. Dle umělců navíc proces ztěžuje dlouhá doba odezvy jednotlivých platform a obrovské množství incidentů.⁶

Potenciálním problémem je taktéž i takzvaný wash trading, což znamená, že investor zároveň prodává a nakupuje aktiva s cílem vytvořit zavádějící tržní signál. Klasické regulované burzy disponují pojistkami, které brání této nelegální činnosti. V kryptosvětě však žádná taková ochrana není.

V rámci wash tradingu u NFT dochází nejen ke stimulaci umělé poptávky, ale i k vytváření publicity pro umělce. Případ wash tradingu nedávno zdokumentovala světová média při prodeji CryptoPunks v hodnotě 532 milionů dolarů. Nyní je jediným řešením vyhnout se wash tradingu ověřování transakcí registrovaných v blockchainu, které je však pro naprostou většinu uživatelů neproveditelné.

Problémy s URL nastávají např. v situaci, kdy provozovatel serverů, kde je uložené „originální“ dílo pro zobrazení NFT, ukončí činnost. V takovém případě dochází k tomu, že NFT (představující pouhý certifikát o vlastnictví dat = odkazu) je ztraceno.

Další potíží může být i to, když neexistuje záruka, že obsah NFT na daném odkazu zůstane stejný po celou dobu. Provozovatel serveru/úložiště totiž může soubor kdykoli nahradit něčím úplně jiným, což může způsobit i zásadní změnu ve významu a hodnoty daného NFT. Tento problém byl demonstrován na platformě OpenSea, kdy tvůrce NFT po jeho vytvoření a jejich následném prodeji změnil podkladové obrázky na odkazu obsaženém v NFT.

Popsaná rizika jsou navíc multiplikována omezením nadstaveb jednotlivých platform.

Jak je to s užitím volných děl?

Zajímavou oblastí užití NFT je taktéž jejich vytvoření z volného díla, tedy díla, u něž již uplynula doba, po kterou byla majetková autorská práva autora chráněna.⁷ České právní předpisy umožňují užití takového volného autorského díla pouze s následujícími podmínkami: osoba si nesmí nárokovat autorská práva k původnímu dílu, a je-li to obvyklé a nejedná se o anonymní dílo, musí být při jeho užití uveden autor.⁸

O praktické provedení tvorby NFT z volně dostupných děl se pokusila například iniciativa Global Art Museum, která převzala obrazy z Rijksmuseum v Amsterdamu pod volnou licenci a následně z nich vytvořila animovaná a pohyblivá NFT. Podobný počín provedla i Galerie Uffizi ve spolupráci se společností Cinello, když v loňském roce reprodukovala obraz Michelangela (Doni Tondo) do digitální kopie.

Vlastníkům takto vydaných NFT však musí být zcela jasně vysvětleno, že jejich vlastnictví digitálních kopií se v žádném rozsahu nevztahuje na původní podkladové dílo a nestávají se tak jeho vlastníkem.

■ ■ ■

NFT a jejich užití tak v současné době představuje spíše nástroj možné spekulace než autorskou revoluci. Nelze však opomenout fakt, že díky své atraktivnosti a propojení s blockchainem se NFT stalo a je jedním z největších hybatelů v uměleckém odvětví za poslední dekádu, i proto, že umožňuje snadnější přístup retailových investorů do této oblasti.

Robert Nešpůrek
partner, Havel & Partners

Pavel Amler
advokát, Havel & Partners

Tomáš Lupač
koncipient, Havel & Partners

⁶ Velký problém navíc představuje i lazy minting umožněný platformou OpenSea spočívající v odkladu placení gas-fees až při prvotním prodeji – tento systém tak umožňuje podvodníkům nahrát tisíce uměleckých děl bez jakýchkoli počátečních nákladů. Transakce jsou navíc v blockchainu prakticky anonymní a OpenSea tak nemá ani možnost podvodníky vystopovat a vymáhat za autora náhradu škody.

⁷ Viz § 28 autorského zákona: „Dílo, u kterého uplynula doba trvání majetkových práv, může každý bez dalšího volně užít; ustanovení odstavce 2 a § 11 odst. 5 věty první tím není dotčeno.“

⁸ Viz § 11 odst. 5 autorského zákona.

⁴ Způsoby propojení podkladového díla a NFT jsou dostupné na stránkách burzy OpenSea, v dokumentu „Metadata Standards“.

⁵ Princip navrácení peněz z nelegálně realizované transakce nelze jednoduše generalizovat, jelikož vždy záleží na konkrétních podmínkách dané burzy.